

BESZÉLGETÉS DR. TÓKÉS ISTVÁNNAL

Jogalap: Nagyon örülünk annak, hogy ez a találkozás egyáltalán létrejöhetett. Úgy gondoljuk a decemberi forradalom Románia minden lakójának közös akaratát fejezte ki, mely közös akarat egy diktatúra végét jelentette. S ha lehet azt mondani ez a forradalom az erdélyi magyarságnak a nemzeti létét mentette meg, melyet a bukott diktátor már közvetlenül fenyegetett.

Hogyan sikerült átvészelni az erdélyi magyaroknak ezt az elmúlt huszonöt évet ?

Dr. Tőkés István : A napokban hallottam a csángó-magyarokról. A csángókról, akiknek magyarságát már sokan kétségbe vonják, akiknek magyarsága a leginkább veszélyben van. Hihetetlenül vegyesek a hírek róluk. Számuk pontosan megbecsülhetetlen, hiszen a hivatalos román politika nemcsak letagadta, de mesterségesen el is zárta őket. Tette ezt azért, hogy egyfelől magyarságukat teljesen elveszítsék; másfelől pedig azért, hogy az anyanemzet számára is megszűnjenek létezni. Kallós Zoltán szerint még mindig kb. 110.000 a magyarul beszélő csángó, Domokos Pál Péter szerint kevesebb. Mindenesetre tény az, hogy kb. 150-300.000 főnyi csángó él, és ebből legalább 2/3-uk nem beszél magyarul. De magyarnak magyar.

A nagy kérdés az, hogy Magyarország számára és a romániai magyarság számára mit jelent ez. Szeretném, hogy a csángókérdést nemhogy lezárnánk, hanem most nyitnánk csak igazán kaput rá; s megtalálnánk annak az útját, hogy hogyan lehetne őket megtartani akár annyi számban amennyiben most vannak, akár pedig egy növekvő számban - amit én nem látok kizártnak. De hogy most a csángókról beszélek, ennek az egyetlen oka az, hogy előttem van az egész romániai magyarság asszimilálódási folyamata. Én mindig azt mondom, hogy magyarországi testvéreinknek legalább annyira kellene gon-

dolgodni mint nekünk, s magunknak pedig azt mondom, hogy nekünk legalább annyira kellene gondolkodni, mint a magyarországiaknak azon, hogy hogyan lehetne az asszimilálódást feltartóztatni.

Ennek a folyamatnak a visszaszorítása napjainkban nagyon fontos feladattá vált. Hadd szemléltessem egy példával az asszimiláció felgyorsulását: Ezelőtt még 30-40 évvel is egy kicsit feltűnő volt, hogy ha egy magyar nő hozzáment egy román férfihez és így abból román hölgy lett, s a gyermekei is mind románok; vagy fordítva ha egy magyar férfi román nőt vett el. Most ez a világ legtermészetesebb dolga. Sőt, nekem jegyzetem van arról, hogy több, mint 50 református lelkipásztori családban történt hasonló vegyesházasság: vagy a lelkész felesége román, vagy pedig közeli hozzátartozója ment románhoz.

Mellesleg jegyzem meg, hogy Ceausescu a románságért 25 év alatt többet tett, mint az összes vezetők ezidáig. Többet tett értük - persze a mi rovásunkra -, és ezért a románság őszintén tapsolt, és az tiszta mese, hogy Ceausescut nem szerették. Ceausescut nem szeretik most az utóbbi időben, amióta megvoltak ezek a kelet-európai politikai fordalmasodások, s amióta Romániában az emberek saját bőrükön érzik a gazdasági csőd és a rablógazdálkodás eredményeit. Most ellene fordultak, azt azonban már senki kétségbe nem vonhatja, hogy amit ő a románságért tett, annak az egész román történelemben nem volt eddig párja.

Vegyük csak Kolozsvár példáját elő. A II. világháború után itt lehetett körülbelül 100-110.000 lakos, s ennek legalább 80 %-a magyar volt. Ez a magyar létszám változatlanul megmaradt, több-kevesebb különbséggel. Ellenben a város lakossága 110.000-ről felment 350.000-re és ez a differencia - 110.000-től 350.000-ig - ez Ceausescunak a műve, ezt a román tömeget ő hozta ide.

Jogalap: Nyilvánvaló, hogy az asszimilációt valamilyen formában meg kell állítani, vagy legalábbis a lehető legjobban fékezni kell azt. De ettől a magyar kultúra kérdése szerintünk nem elválasztható. Ezen túlmenően a magyarországi magyarok és a romániai magyarok hogyan tudnák ezt a folyamatot megállítani, mit tehetnének ennek az érdekében ?

Azonkívül felmerül még a kérdés, hogy a románok Erdélybe telepítése valóban a románság érdeke volt-e ? Mert ez ellen szól, hogy az erőszakos és felfuttatott betelepítés az ország gazdaságát nagymértékben leterhelte, azonkívül a betelepítettek otthonaikból kiszakítva tulajdonképpen gyökértelenekké váltak új lakóhelyeiken. Nem is beszélve arról, hogy az erőltetett betelepítések mindig sűrűlődashoz vezettek az őslakosok és a betelepítettek között.

Dr. Tőkés István: Az nem állja meg a helyét, hogy nem volt a románság érdeke Erdélybe telepítésük. Persze kérdés, hogy mit értünk románságon: az egyszerű embereket, vagy a középosztályt, a szellemi vezetőket.

Mert az igaz, hogy az egyszerű embereknél - ha nem dolgozza meg őket a sovínista, nacionalista propaganda - ez a kérdés fel sem merül. Azok Munteneában, Moldvában vagy bárhol másutt megbékélt, egyszerű, jámbor, falusi, tradicionális gondolkodású, vallásos emberek. Azoknál ez a kérdés nem kérdés.

Ellenben a román középosztálynak - különös tekintettel a papságra, amely ott van Erdélyben, s amelynek erős hatása van a Regát felé - már más a gondolkodása mint az átlag románoknak. Nekik az az elképzelésük, hogy mindent meg kell tenni azért - és amit lehetett meg is tettek a II. világháború után és azelőtt is, visszamenőleg akár a múlt századig akár még a korábbi időpontig - hogy Erdélyt elrománosítsák, illetve a románság túlsúlyát gyarapítsák. Számukra

ez egy román közügy. Nekik érdekük az - legalábbis így mutatkozott a történelem folyamán évtizedről évtizedre - hogy Erdélyben a demográfiai viszonyok átalakuljanak. Innen magyarázható az, hogy amit Ceausescu tett - a felgyorsított és államilag támogatott betelepítések eszközlése - az a közakarattal találkozott. Nehogy azt higgyük, hogy a betelepített románok visszavágyódnának eredeti lakóhelyükre. Szó sincs róla ! Nagyon örvendenek, hogy ide kerültek. Annál is inkább, mert külön megfizették az embereket a falvakban és a városokban a Kárpátokon túl, hogy települjenek Erdélybe.

Összességében tehát ez egy nagyon céltudatos és sajnos nagyon eredményes akció volt. Evvel együtt indult meg illetve folytatódott az a folyamat, amelyet egyetlen szóval beolvasásnak - asszimilációnak - nevezhetünk. Mert ha a lakosság nemzetiségi összetételében illetve annak arányában jelentős eltolódás jön létre - úgy, hogy a települések lélekszámát betelepítésekkel feldúzzasztják - akkor egész egyszerűen kikerülhetetlen dolog lesz az összekeveredés. Azt is mondhatják, hogy a XX. század végén élve ezt természetesnek kell venni. Ha nem csinálnak kérdést ebből Hollandiában, Belgiumban, Svájcban, Franciaországban stb., akkor miért csinálunk ebből kérdést Erdélyben.

A magyarázat igen egyszerű: A hatalom burkolt vagy nyílt - erőszakos elrománosítási politikája, törekvése következtében a beolvasás Erdélyben egyirányú folyamat ! Tehát nincs meg az a lehetőség, hogy ha pl. egy magyar fiú egy román lányt vesz el, akkor utódai magyarként nőjenek fel, magyarnak vallják magukat. Összegezve: A vegyesházasságokkal, az asszimilációval az erdélyi magyarság száma kizárólag csökken, anélkül, hogy az ugyanezen. a módon való növekedés lehetősége fennállna. Ezáltal Erdélyben egy speciális helyzet létezik. Leszakítva a magyarság testéről - és ugyanez elmondható a felvidéki, a kárpátaljai, a vajda-

sági és a burgenlandi magyarságról is - a nemzetiségi létbe viasszaszorított magyarság fennmaradásának egyik legfontosabb feltétele az asszimiláció viasszaszorítása, megakadályozása.

Hogyan lehetsége ez ? Itt kapcsolódom a kérdés első feléhez, hogy ti. elválasztható-e az asszimilálódás a kulturális élettől. Elválasztani nem szabad és nem is lehet a két kérdéskört egymástól, már csak azért sem, - s ez a pozitív vonatkozása a kulturális életnek - mert minél műveltebb egy nép, minél nagyobb a magyarságtudata, annál kevésbé van kitéve az ilyen beolvadásnak. Így gondolkozik az ember logikusan, s ebben van is bizonyos részigazság, vagyis összefügg a két dolog - mármint az asszimiláció és a műveltség - : az egyik ui. többé-kevésbé meghatározza a másikat.

Ez azonban - mint mondtam - csak egy részigazság. Részigazság, ugyanis nem lehet és nem szabad csak az ún. - lehet, hogy rossz a kifejezés - minőségi magyarságtól vagy Széchenyi kifejezésével élve a "művelt koponyáktól" függővé tenni az asszimiláció megállítását.

Ha volna egy minőségi magyarságtudat, akkor más lenne a helyzet. Ui. más a műveltség és más a magyarságtudat. A kettő között, ha tetszik ha nem, különbséget kell tennünk. Ha a magyarságtudat egyenes arányban állna a műveltséggel, akkor rendben volna a helyzet. De ez az arányosság sajnos nincsen meg. A kérdés nagyon komplex, én csak a konklúzióhoz akarok eljutni. Vagyis oda, hogy nézetem szerint Erdélyben a műveltség elválaszthatatlan az asszimiláció elleni harctól, de a művelődés felkarolása és kibontakoztatása ma még nem orvosság ez ellen a folyamat ellen.

Jogosan merül fel tehát a kérdés, hogy ha ezek az eszközök elégtelenek, akkor milyen eszközökkel lehet harcolni az asszimilálódás ellen.

Itt jutunk el egy olyan ponthoz, amiről egy kicsit kényes dolog beszélni. Tudni vélem ui., hogy nem valami sokan gondolkoznak hasonlóképpen, de persze ez nem jelenti azt, hogy az alább részletezett elgondolást én találtam ki és azt sem, hogy csak egyedül én képviselem ezt a nézetet. A magam meggyőződése szerint a kultúrális autonómiát ki kell egészíteni és pedig úgy, hogy ezt hozzá kell illeszteni a területi autonómiához.

Ez az elképzelés magyarországi politikai, értelmiségi körökben is elhangzott már, de hogy a földrajzi autonómia fogalmán pontosan mit is ért pl. Köteles Pál vagy a területi autonómiáról beszélő Szűrös Mátyás hogyan képzei ezt el, nos ezt nem tudom. Részint azért nem, mert Magyarországról a hírek még mindig csak bizonyos szűrőkön keresztül jutnak el hozzánk, részint pedig azért sem mert időm sem nagyon jut ezeknek a folyamatos, naprakész figyelemmel kísérésére, követésére.

Ami az erdélyi intellektualitást illeti azt lehet mondani, hogy nagyobbik fele ellene van a földrajzi autonómiának, egyszerűen azért, mert másként értékeli az asszimiláció megakadályozásának lehetséges eszközeit. Cs. Gyimesi Éva vagy Kántor Lajos pl. úgy képzei el a magyarság fennmaradását Erdélyben, hogy ahhoz elegendőnek tartja a kultúrális autonómiát, és szerintük nem szükséges a területi autonómia felé lépéseket tenni. Részint azért nem mert ez a hatalom rosszallását válthatja ki, részint pedig azért sem, mert - szerintük - ez már önmagában is megakadályozza a továbbiakban az asszimilációt, mint tendenciát. Én mindenesetre azon az állásponton vagyok, hogy a kultúrális és területi autonómiát összekapcsolva lehetne csak az asszimilációt mint folyamatot megállítani és igazi békességet teremteni románság és magyarság között.

Ez egy megoldás lenne, ui. ezzel elejét lehetne venni többek között annak is, hogy a kultúrális autonómiát felülről egyik napról a másikra - mint ahogy erre sajnos volt már példa - megszüntessék. Amíg ez - mármint a területi autonómia - nem lesz meg, addig hiába dugjuk fejünket a homokba, hiába álmodunk békességet a két nép között, a valóság az marad, hogy azt a vad román nacionalizmust, mely napjainkban terjedőben van és hol itt üti fel a fejét hol ott, megakadályozni nem lehet, másrészt pedig a kultúrális autonómia önmagában véve nem fog megakadályozni az elcsángósodásban, nem fogja meggátolni az asszimilációt.

Jogalap: Ez viszont felvet egy nagyon fontos kérdést. Nevezetesen azt, hogy a mostani elég reménytelennek tűnő helyzetből hogyan lehet eljutni a kívánt megnyugtató célig, a területi autonómia kivívásáig. Mit tegyenek ezért az itteni magyarok, s hogyan segíthetnék elő ezt a magyarországiak anélkül, hogy az ebben a kérdésben nagyon érzékeny és merev románság a belügyekbe való beavatkozással vádolna minket ?

Dr. Tőkés István: Nagyon fontos kérdéshez értünk, nevezetesen az erdélyieknek a magyarországiakhoz ill. a magyarországiaknak az erdélyiekhez való viszonyulásának kérdéséhez.

A legkárosabb dolog lenne, ha ebben a kérdésben még csak a látszata is felmerülne annak, hogy az erdélyi autonómia kérdésében Magyarország részéről bármiféle befolyás létezik. Ezért a magyarországiak részéről egyelőre és első helyen azt várjuk el, - ahogy ezt januárban Csoóri Sándornak is elmondtam - hogy a hazai és külföldi közvéleményt ebben a kérdésben tájékoztassa. Ezen túlmenően olyan köztudatot kell kialakítani, amelyben nem érvényesülhetne az az egyoldalúság amit erdélyiek a következőképpen képviselnek: Hagyják a magyarországiak, hogy a mi kérdéseinkről

mi gondolkozzunk; azokat mi oldjuk meg; mi mondjuk meg, hogy miképp és hogyan és ugyanakkor elvárjuk, hogy a mi általunk kiválasztott elérendő cél felé vezető úton a lehetőségekhez képest támogassanak. Egyébiránt nagyon logikus, nagyon szép gondolat ez, csak nem célravezető, nem jó. Egyszerűen azért, mert a fordítottja is szükséges. Ezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy a magyarországiak helyettünk és nélkülünk gondolkozzanak, s ők találják ki azt, hogy mit és hogyan kellene csinálni. Szó sincs erről, ilyen istápolást én se szeretnék.

Ellenben föltétlen elvárom, hogy a magyarországiakban, mint anyaországiakban legalább akkora felelősség legyen mint bennünk, és bennünk legalább akkora legyen, mint őbennük. Sőt Magyarországról nagyobb felelősséget várok el, - hivatalos-, félhivatalos- és magánszemélyektől egyaránt - mint amennyit magamtól és magunktól itt elvárnék ebben a sajátos erdélyi helyzetben. Tehát köztudottá kell azt tenni, hogy kölcsönösen felelősek vagyunk az erdélyi magyarság jövőjéért és egymással gondolatokat cserélve keressük a problémák megoldásának legjobb módjait. És ebben a közös útkeresésben aztán bennevan az egész kultúrális autonómia, a csángó kérdés, az asszimiláció, a területi autonómia és minden olyan probléma amely megoldásra vár. Egy a lényeg: kölcsönösen lássuk a feladatokat és közös akarattal keressük a kérdésekre a feleletet, a problémákra a megoldást. El kellene jutni egészen addig a pontig, hogy egy olyan köztudat alakuljon ki Magyarországon, hogy pl. Horn Gyula még akár a földrajzi autonómiáról is tudjon beszélgetni bukaresti kollégájával vagy akárki mással. Vagyis ezekről a kérdésekről nyíltan lehessen beszélni, ne legyenek tabuk azok.

Jogalap: Az autonómiákról szólva azt lehet mondani, hogy az erdélyi magyarok többsége, a szellemi elit nagyobb része megelégedik a kultúrális autonómiával. Értelmezhető ez úgy, hogy ez az álláspont a realitásokra épül, tehát ennél többet követelni már irreális?

Dr. Tőkés István: Itt egészen másról van szó. Nevezetesen arról, hogy benne élünk még most is egy kisebbségi tudatban. És eszerint nekünk vigyáznunk kell arra, hogy lehetőleg azt a nagy testet, melyet a románság képvisel Erdélyben, nehogy magunk ellen hergeljük, vagy nehogy bizalmatlanságot ébresszünk benne. És ebben az esetben már követelnünk sem szabad, meg kell elégednünk a puszta óhajtással. Olyan módon kell átalakítani a köztudatot, hogy az erdélyi magyarság levetkőzze azt a kisebbségi tudatot. Olyan légkört kell kialakítani, ahol nyíltan fel lehet vetni a nemzetiségi létből adódó hátrányokat, s erre párbeszéd útján lehessen keresni az orvosságot. Egy ilyen nyílt, a közös bizalomra épülő légkörben aztán már fel lehet vetni a területi autonómia kérdését is, amely a véleményem szerint az egyetlen valódi garanciája lehet a magyarság asszimilációjának megakadályozására.

Jogalap: De vajon mit gondol ugyanezekről a kérdésekről az erdélyi magyarság, a magyar - ha szabad ezt a kifejezést használni - köznép, a falvakban lakó egyszerű emberek ?

Dr. Tőkés István: Ezekről a kérdésekről a magyarság - ha általában véve beszélünk róluk - nagy százaléka nem beszél. Biztos, hogy pl. sem a háromszéki, sem a csíki falusi néprétegnek ez nem probléma, hiszen nem is találkozott még vele. A széles néprétegek előtt ezek a kérdések amikről mi most itt beszélgetünk nem is ismerősek.

A középosztály vagy intellektuál egy jelentős részénél szintén ez a helyzet, csak más okok miatt. Nálunk már nem beszélhetünk arról, hogy nem találkoznak ezekkel a problémákkal. Itt ugyanis arról van szó, hogy ezek az emberek szembesülnek ugyan ezekkel a kérdésekkel, de a rájuk adandó válasz-alternatívák közömbösen hagyják őket. Számukra fontos az, hogy meglegyen az állásuk, minden nap elvégezdhessék munkájukat úgy ahogy előírják azt. Tehát egé-

szen egyszerűen ezekkel a problémákkal nem akarunk foglalkozni.

Ez amiről beszélünk a "kiművelt koponyák" kérdése - hogy újra Széchenyi kifejezésével éljek. Ez kis réteg ugyan, de úgy a múltban, mint a jelenben és a jövőben attól függ a magyarság sorsa, hogy milyen ez a réteg; ugyanis ebből a rétegből kerülnek ki az erdélyi magyarság sorsát meghatározó szellemi vezetők.

A magyarság egészében ezek a kérdések - így ahogy mi felvetettük őket, ahogy beszéltünk róluk - nincsenek benne. Ellenben benne van még mindig az, -márcsak azért is, mert az I. világháború nincs még olyan túlságosan messze a történelemben, hogy sokan ne emlékeznének, ne emlékeztetnének arra, hogy mi történt akkor - hogy leszakítottak minket Magyarországtól. Ez benne van a széles néprétegek tudatában. Ez ma még él. Nem tudom, hogy fog-e élni 25 év múlva, de az bizonyos, hogy jelenleg nincs erdélyi köztudat ezen az egyen kívül. Még csak most kezd köztudattá válni az ún. kultúrális autonómia, amelynek gyújtópontjában a magyar egyetem felállításának követelése áll.

Jogalap: Tehát a köztudat megfelelő átalakításával azt kell elérni, hogy a magyarok Erdélyben ne érezzék idegennek magukat, ne kisebbségi létben gondolkozzanak, létüket ne a kisebbségi lét tudata határozza meg. Ha ez a tudati változás meg is történne, ez még csak az érem egyik oldala. Hiszen a románság Erdélyben most már többségi nemzetként van jelen, s úgy tűnik, a legkisebb változásoknak is - már ami a nemzetiségi lét jogfosztottságának felszámolását illeti - keményen ellenszegül.

Dr. Tőkés István: A köztudat átformálásában az is benne van, hogy a románok felé egy ajtónyitásnak kell történni, hogy ne éljenek ebben a buta román nacionalizmusban, mert

ha azt felszámolják, akkor mindjárt másképp fognak gondolkodni ők is, de mi is. Mert az Erdélyben élő románok elemei érdeke megegyezik az itt élő valamennyi nép érdekével. És ez a közös alapvető érdek az, hogy békességben, kölcsönös megértésben, jogállamiság keretei közt éljünk egymás mellett. És ezt erőszakos, terjeszkedő, elnyomó politkával nem lehet elérni. Már csak azért sem, mert az erdélyi demográfiai helyzet közel sem olyan kedvező, mint ahogy azt napjaink nagyromán sovínisztái szeretnék.

Egy azonban kétségtelen: A járható utat szem elől téveszteni nem szabad. Ezért kell megfontolni, hogy minek van a rendelt ideje, s meddig szabad elmenni. De az, hogy belenyugodjak abba, hogy ez a helyzet s gyermekimnek, unokáimnak a sorsát csak ezen a síkon nézzem, ez ismét nem megy. Adassék meg a jog nekem, - Joel próféta szavaival élve - álmokat álmodni és látomásokat látni.

Tehát úgy foglalom össze az egész kérdéskört, hogy én is úgy gondolom, ma a lehetőségek határai között kell a holnapot építeni mert másképpen nem lehet. De ezekhez a lehetőségekhez tartozik hozzá az is, hogy gondolkoznunk kell azon, hogy legyen a szemünk előtt az is: ez a keret nem jó keret. Ez a realitás de én más realitást akarok.

Jogalap: Addig azonban, amíg a kölcsönös bizalomra épülő légkör kialakul Erdélyben, a magyarság egyik legfontosabb összetartó ereje a vallás és ennek intézményei az egyes egyházak. Annál is inkább, mert ezek - úgy ahogy - már most is működnek, míg a legközelebbi célként tételezett kultúrális autonómiát még csak most építgetjük.

Dr. Tőkés István: Ennek a kérdéscsoportnak két vonatkozása van. Az egyik az előbbiekhöz kapcsolható, vagyis az, hogy mi az egyházak szerepe, lehetőségei a magyarság problémáinak megoldásában. A másik kérdéskör pedig az egyházak összefüggés nélküli vizsgálata, s előre kell bocsátanom,

hogy erről az oldalról nézve nem biztos, hogy nem jönnek napvilágra nagyobb hibák, hiányosságok. Tehát meg kell vizsgálni az egyházak szerepét, összefüggéseiben illetve anélkül.

Összefüggésében nézve már magának a problémának a felvetése is jó: az egyházaknak felelősséggel kell tartozniuk a magyarság megmaradásáért, mivel hihetetlen segítséget tudtak ill. tudnak adni a nemzeti tudat megtartásában.

Felmerül a kérdés, hogy kialakult köztudat szükséges-e, amit aztán az egyház képviselhet vagy pedig az egyháznak kellene kialakítani egy olyan ideális köztudat-formát, amelyet aztán belevihet a társadalomba. Úgy foglalkozhatnánk össze a kérdést, hogy az egyháznak van-e felelőssége a köztudat felé vagy pedig a köztudatnak van igénye az egyház felé. Az első esetről azért nem beszélhetünk mert - mint már mondtuk - nincs meg az az egészséges köztudat amelyet az egyház képviselhet. A második lehetőségénél meg rögtön felvetődik az egyház hatalomhoz való viszonyulásának problémája. Úgy látom, hogy az egyház népe - akár katolikusra akár reformátusra, akár másra gondolva - megmaradt a maga tradicionális hívségében, tiszta hitében. Természetesen itt közösségekre és nem egyénekre gondolok, mert az átlagemberekből is akadtak sajnos olyan egyének, akik eladták a lelkiüket a hatalomnak. De ettől a néptől elszakadt az egyház kormányzata. Elvált egymástól a hivatalos egyház és a tulajdonképpeni népegyház. A hivatalos egyház a maga vezetőségével mind a mai napig arra törekszik, hogy átmentse magát és úgy látom, ez egyelőre sikerül is.

Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy az az egyház, amelyiknek viszonyulnia kellene szinte nem is létezik. Tudniillik az elcsenevészsedett, elerőtlenedett kormánya miatt ez az egyház nem tud ezen a téren túl sokat csinálni.

Most a közelmúltban alakult meg Nagyváradon az egyházközi szövetség, amelyikbe az ún. megújulási mozgalmak kép-

viselői foglalnak helyet azzal a szándékkal, hogy az egyes egyházak megújításában együttműködjenek. Pillanatnyilag tehát van egy olyan szándék, hogy ez a nyomorúságos egyházi helyzet megszűnjék, de ugyanakkor van az a realitás, hogy úgy marad minden, ahogy volt.

Ez volt tehát az egyik, a viszonyulás dolga. A másik kérdésről szólva tulajdonképpen ugyanazokat lehetne elmondani, mint amit az előzőekben elmondtunk, vagyis az egyházaknak ahhoz, hogy igazán tudjanak segíteni a magyarság dolgaiban, valódi egyházakká kellene válniok. Ha ui. egy egyház Krisztus igazi engedelmes követője, akkor nem létezik, hogy ez önmagában ne jelentsen megtartó erőt. Ezért mondom azt, hogy minél egyházabb lesz az egyház, annál inkább automatikusan megtartója lesz a magyarság magyarságának.

Akár az egyiket, akár a másikat veszem, azaz akár a viszonyulás síkján, akár ezen az egyoldalúság síkján vizsgálom a folyamatot, változatlanul érvényes a fentiekben már többször körüljárt alapprobléma: ahol pl. 2000 román mellett 10 magyar család él, ott nem lehet csinálni semmit. Ez az az asszimilációs folyamat ugyanis amit sem így, sem úgy nem lehet megakadályozni.

Összességében tehát az egyházak szerepét nem szabad lebecsülni - sőt mindent meg kell tenni, hogy többet tudjanak vállalni - de magát az asszimilációs folyamatot még az egyházak meggyógyulása sem tudja meggátolni.

Jogalap: Az elmúlt negyedszázad az egyházat sem hagyta makulátlanul, ugyanakkor roppant nagy a felelőssége a magyarság sorsának óvásában, a magyarság megtartásában. Hogyan teheti túl magát az egyház az elmúlt 25 év történésein ?

Dr. Tőkés István: Az egyház öntudatosodására, ébredésére valóban nagy szükség van és az nem megy másképp, csak bűn-

bánattartással. Fel kell frissíteni egy kicsit az egyház életét, mert megszoktuk évtizedről évtizedre, hogy itt minden rendben van és nincs mélyreható gondja az egyháznak. Szükség van a lelkészeknél is egy gondolatbeli átállásra, egy belső lelki megtisztulási folyamatra. Hadd szemléltessem egy példával ennek a belső megtisztulási folyamatnak a szükségességét: Októberben írtam le, hogy sajnos 700 erdélyi református lelkész közül senki sem vállalta a szolidaritást László fiammal. Ezután több helyről is megírták, hogy hogyan lehet ilyen sommás ítéletem a lelkészekről, hiszen nem is kérte meg őket senki arra, hogy ország-világ előtt kiálljanak László mellett. Erre a következő héten egy másik felhívást írtam, amelyet aztán 13 egyházmegyében köröztettem de ezt a felhívást a forradalomig - másfél-két hónap alatt - mindössze csak 7 lelkész írta alá. Tehát ez a tükörkép, itt tartunk ! Voltak olyan emberek, akik nem szeretik László fiam, s azért nem írták alá ezt a felhívást; mások azért nem mert közömbösek voltak - ülne szépen csendben, gondolták, s akkor nem volna semmi baja se neki se nekünk -; végül voltak olyanok is, akik szívük szerint vállalták volna a szolidaritást a fiammal, csak éppen az ezt kifejező dokumentumot féltek aláírni. Pedig nem rossz emberek ezek, hűségesen végzik a dolgukat is, csakhát a gyávaság ... Igenám, de ahol van egy hittudat: ahol én azt gondolom, hogy aki " ... vallást tesz én rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én mennyei Atyám előtt. (Máté 10, 32.)"; ott ebben az igazán fundamentumos meggyőződésben élve nem félhet az ember semmitől !

Jogalap: És ugyanerre a kérdésre hogyan lehetne válaszolni ha a kérdés középpontjában nem az egyház mint szervezet áll, hanem az azt alkotó egyének, a lelkészek. Ők hogyan láthatják el a továbbiakban felelősségteljes hivatásukat ha egyénileg és személy szerint nem maradtak maku-

látlanok - ahogy az az előbbi példából is látszik ?

Dr. Tőkés István: Ha már ide élezi a kérdést, akkor azt kell mondanom, hogy bizonyos kategorizálást kell rendeznünk.

Van egy nagyon kis %, akiket opportunistának neveznék. Ezek az anyjukat is eladnák s mindenféle beostelenségre képesek lennének, csak hogy éljenek, s a maguk elképzelése szerint rendezzék az életüket. Durva kifejezéssel így minősíthetem azt a vezető réteget, amelyik az utóbbi negyedszázad során a református egyház élére került. Ezek képesek voltak a hatalom utasítására mondjuk a fiamat megfosztani itt is és Temesváron is a palástjától. Ő egyszerűen mind a mai napig még nem is lelkész, hiszen az az igazság, hogy a rehabilitációja még nem történt meg. Vagy mondjuk az én esetemben: Nekem már a múlt esztendő májusától kezdve nem szabad még prédikálnom sem. Akik ezt csinálták, azoknak félre kellene állni, s átadni helyeiket másoknak. S aztán ha egynéhány esztendő alatt bizonyosságot adnak, hogy másképpen gondolkodnak, akkor talán visszatérhetnének az egyház életébe.

De ettől az ún. opportunistá vezető rétegtől eltekintve egy bűnbánattartás, egy belső lelki megtisztulás után minden mehetne azért tovább. Ez a belső megtisztulás pedig már nem következhet be felsőbb utasításra, ennek a lelkiismeret parancsára kell megtörténnie. Hiszen mindenki érzi, tudja, hogy gyávasága, hallgatása, cinkossága milyen mértékig tette őt vétkessé az Úr-Krisztus és embertársai előtt. Ha azonban felismeri és megbánja vétkeit, akkor a lelki megtisztulás útjára léphet a bűnös, melynek végén az Úr megbocsátó szeretete várja: "Ha megvalljuk bűneinket, hű és igaz, hogy megbocsássa bűneinket és megtisztítson minket minden hamisságtól." (1. Ján. 1, 9.)

Kolozsvár, 1990.március 10.